

SARUHAN MİLLETVEKİLİ
MEHMED REŞAD BEY (1919-1926)

Dr. Hüseyin BULUT*

SARUHAN

Batı Anadolu'nun büyük vilâyeti Aydın idi. Aydın, bir çok sancağa sahipti. Bu sancaklar içinde, vâlilerin oturduğu İzmir'e en yakın olanı da Saruhan'dır¹. İonia ve Lydia'nın gözde şehri Magnesia ve Sypilum, Bizans devrinde de aynı önemi korumuştur. Selçuklular'ın başlattığı Batı Anadolu fetih hareketlerinde, Gediz Nehri boyları da hızla Türkleştirilmiştir. Aydınoğulları, Germiyanogulları yanında Saruhanlılar da, bölgeye hakim olmuşlardır². Osmanlılar'ın genişlemesi sırasında, Saruhanlılar ortadan kaldırılmış ve yöre Saruhan Sancağı haline dönüştürülmüştür. Saruhan idâri bölgesinde, vali ve sancak beylerinin ikâmet ettiği şehir Manisa olmuştur³. Şehzâdeler ilk eğitimlerini burada almışlardır. Fatih Sultan Mehmed, Alemşâh, Mehmed ve Ahmed örnek verilebilir. Saruhan Sancağı'nın diğer önemli kasabaları: Menemen, Akhisar, Demirci, Gördes, Nif (Kemal Paşa), Adala (Sart ve Salihli), Kula ve Alaşehir'dir⁴. II. Sultan Abdülhamid devrinde demiryolunun, İzmir'den başlatılarak, Menemen, Manisa, Turgutlu, Salihli ve Alaşehir'e kadar uzatılması, Saruhan'da ekonomik canlanmayı hızlandırmıştır⁵. Pamuk, üzüm, meyankökü ve susam gibi maddelerin böylece kolayca, İzmir İskelesine / limanına taşınması Manisa ve kazalarında hissedilir refahı temin etmiştir.

---

* Atatürk Üniversitesi, Erzincan Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim Görevlisi.

1 *Salnâme-i Vilâyet-i*, Aydın 1318, s. 328-414.

Aydın Vilâyeti: İzmir, Manisa, Aydın ve Denizli Sancaklarını içine alan bir vilâyet idi. Merkezi yani Vâlinin oturduğu yer İzmir'dir.

2 Hikmet AKIN, *Aydınogulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara 1968, s. 16.

3 Feridun EMECAN, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara, 1989, s. 27.

4 *Salnâme-i Vilâyet-i*, Aydın 1318, s. 328-414.

5 Enver KONUKÇU, *Manisa'da Demiryolu*. (Basılmamış eser)

MÜTAREKE VE TEŞKİLATLANMA

Osmanlı Devleti'nin taraf olduğu Almanya'nın savaşı kaybetmesi ve ateşkes istemesi, İtilaf Devletleri'nce kabul edildi. Buna paralel olarak Osmanlılar da İtilâf Devletleri ile bir mütâreke imzalanmasını kabul ettiler. Mondros Mütârekese 1918 yılı sonlarında taraflarca imzalandı ve bir süre sonra da yürürlüğe sokuldu⁶. Enver, Talat ve Cemal Paşa gibi liderlerin yurdu terk etmesi ile de meydanı boş bulan Hürriyet ve İtilâfcılar, tek taraflı propaganda ile rakibini her bakımdan baskı altına almaya başladı. Bu sırada, Mütâreke şartlarını uygulamaya başlayan İtilâf Devletleri, yer yer işgâller ve önemli merkezleri kontrol altına almaya, bazı askeri birlikleri de Saruhan'a göndermeyi kararlaştırdılar. Bandırma, Balıkesir, Soma ve Manisa; İzmir, Manisa, Turgutlu, Salihli ve Alaşehir demiryolları ile istasyonları kontrol altına alındı. Yzb. Villa adında Fransız komutanı, sömürge askeri ile Alaşehir'e geldi ve karargâhını kurdu⁷.

Saruhan Mutasarrıfı Hüsni Bey, meydana gelen gelişmelerle ilgili bilgileri genelde, merkezde tutuyor, zorunlu hallerde kazalara da bilgi veriyordu⁸. Manisa'da tam bir sessizlik vardı. Eski ayanlardan Karaosmanoğulları'nın hoşgörüsü ile Saruhan'da yerleşen Rumlar arasında da bir kaynaşma göze çarpmakta idi. Akhisar ve Turgutlu'da, daha da ileri giderek, kamuoyu oluşturmuşlardı. Salihli de Manisa'dan farklı değildi. Alaşehir'de ise bazı ileri gelenler, kurtuluşu Fransız ve ABD'leri himayesinde görüyorlardı⁹.

Fakat 14 Mayıs 1919'da İzmir'in işgâl edileceği haberi yıldırım hızı ile yayıldı. Maşatlıkta toplanan İzmirli, işgâli hemen tel'in ettiler. Bu arada belediye başkanlıklarına, ileri gelenlere, Müdafâa-i Hukuk Cemiyetleri'ne gönderilen telgraflar, büyük bir üzüntüye sebep olmuştu.

6 Tevfik BIYIKLIOĞLU, *TİH, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, C. I, Ank. 1962, s. 33.

7 Bezmi Nusret KAYGUSUZ, *Bir Roman Gibi*, İzmir 1955, s. 158-160.

8 Kamil SU, *Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları*, Ank. 1982, s. 57; Necdet KÖKLÜ, *Manisa, İşgalden Kurtuluşu*, Ank. 1976, s. 72; KAYGUSUZ, *Bir Roman Gibi*, s. 160.

9 Hâcim Muhiddin ÇARIKLI, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hâcim Muhiddin ÇARIKLI'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları (1919-1920)*, Ankara 1967, s. 33.

Ve nihayet, kara gün geldi. 15 Mayıs 1919'da, İtilâf Devletleri'nin gözü önünde, Yunanlılar İzmir'e asker çıkardılar ve ilk direniş de böylece meydana geldi. Manisa'da mutasarrıf Hüsnü Bey, işgâli ilk öğrenen kişiler arasında idi. Belediye Başkanı Bahri Bey de şaşkın vaziyette idi. Haziran sonlarında Yunanlılar ikinci bir hücumla geçtiler. Menemen yolu ile ilerleyerek Manisa önlerine geldiler. Şehri, Yunan hükümeti adına işgâl ettiler. Diğer taraftan Turgutlu ve Akhisar taraflarında da Yunan yayılışı izlendi. Herkes, ani gelişen hadiseler dolayısıyla şaşkın vaziyette idi. Bu karamsarlık havası devam ederken, asker ve halk arasında kaynaşma başladı, silâha da sarılan halk arasında Kuva-yı Millîye ruhu da canlanmaya başladı¹⁰. Bunların tafsilâtı, Bekir Sami Bey¹¹ ile Yzb. Selâhattin Bey'in¹² hatıratında, Süvari Yzb. Ahmed Bey'in¹³ derlemesinde geniş olarak ele alınmıştır. Ayrıca Teoman Ergül¹⁴ ve Sıtkı Aydınel Beyler'in de¹⁵ araştırmalarında ele alınmıştır.

REŞAD BEY

Akhisar'da, millî hareketin başlamasında ön ayak olanlar arasında, Mehmed Reşad Bey de vardı. Vatan ve Akhisar sevgisinin doruğa ulaştığı bir sırada ortaya çıkan Reşad Bey, 1881'de, Akhisar'da doğmuştu. Babası Saraç Mustafa Ağa'dır. İlk ve Orta öğrenimini burada gördü. 1897'de Ziraat Bankası Akhisar Sandığı'na memur olarak girdi. Bir müddet sonra da Sandık Emmini Refakati'ne nakledildi. Aynı bankanın Saruhan'daki şubelerinde de görev yapan Reşad Bey, Kula, Gediz ve Kırkağaç'da da çalıştı. Müfettiş Yardımcılığı'na yükseltildi. Sonra bankadan ayrıldı ve Ma-

10 Süvari Yzb. Ahmed, **Türk İstiklâl Harbi Başında Millî Mücadele**, İzmir 1993, Yayınlayanlar; İsmail AKA - Vehbi GÜNAY - Cahit TELCI, s. 58.

11 Bkz. Miralay Bekir Sami GÜNSAV'ın **Kurtuluş Savaşı Anıları**, Hazırlayan: Muhittin ÜNAL, İstanbul 1994.

12 Bkz. İlhami SELÇUK, **Yzb. Selâhattin'in Romani**, İstanbul 1976.

13 Süvari Yzb. Ahmed, **Türk İstiklâl Harbi Başında Millî Mücadele**, İzmir 1993, Yayınlayanlar; İ. AKA - V. GÜNAY - C. TELCI, s. 58.

14 Teoman ERGÜL, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, İzmir 1976.

15 Sıtkı AYDINEL, **Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Millîye Harekâtı**, Ankara 1993,

liye Nezâretine geçti. Tedkik Kalemi Birinci Mümeyyizi, takiben de Muhasebe-i Umûmiye Müdür Muavini olarak görev yaptı. Mütareke öncesi İstanbul'da idi. Ailesini burada bırakarak Akhisar'a döndü¹⁶.

17 Mart 1919'da İzmir'de Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'nin Kongresi yapıldı. İzmir, Balıkesir, Aydın, Denizli ve Muğla'nın kazalarından Belediye Reisleri, Umûmi Meclis üyeleri, Müftüler, her sınıf halk, basın, millî kuruluşlardan katılanlar, Batı Anadolu ve İzmir için tarihi kararlar aldılar¹⁷.

10 Haziran 1919'da, İzmir'in işgâli şaşkınlığı devam ediyordu. Reşad Bey, çok sevdiği vatan parçasının elden çıkması, Yunan bayrağının dalgalanmasına asla izin verecek değildi. Aynı gün Akhisar Belediye Reis Vekili Ali Rıza Bey ve bazı eşraf Dâhiliye Nezâretine telgraf göndererek, "Hukuk-ı Millîye ve Vataniyeyi" kurtaracak açık bir hareket tarzı istediklerini bildirdiler¹⁸.

31 Temmuz 1919'da, Balıkesir'de de Kongre toplandı. Akhisar'da murahhas olarak Eşraftan Kâmil, Kuva-yı Millîye kumandanı Hüsnü ve yine eşrafı temsilen Reşad Bey bu kongre çalışmalarına katılmıştır. Kongre kararlarında imzası olup, kendisi de Menzil Müfettişliği'ne seçildi¹⁹.

Saruhan Müdafâa-i Hukuk Teşkilatı'nın başkanlığını da²⁰ yürüten Reşad Bey, Celâl BAYAR'ın işâret ettiği gibi "Eline aldığı işi titizlikle yapardı ve herkesin de böyle çalışmasını isterdi. Bu davranışlarına ters düşenlerle de bazen kavga derecesine varan hareketleri icra eder ve hiç bir şeyden de çekinmezdi"²¹.

16 Fahri ÇOKER, *Türk Parlamento Tarihi*, C. III, Ankara 1995, s. 839.

17 Celal BAYAR, *Ben de Yazdım*, İstanbul 1967, V, s. 1696-1697.

18 M. AYIŞIĞI, *BMM'de Manisa*, Manisa Dergisi Sayı: 7 (Ekim 1994), s. 9.

19 Süvari Yzb. Ahmed, *Türk İstiklâl Harbi Başında Millî Mücadele*, İzmir 1993, Yayınlayanlar: İ. AKA - V. GÜNAY - C. TELCİ, s. 58.

20 ÇOKER, *Türk Parlamento Tarihi*, C. III, s. 839.

21 BAYAR, *Ben de Yazdım*, VIII, s. 2467.

Karasi, Saruhan ve civarı Hareket-i Millîye Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi Reisi Hâcim Muhiddin Bey ile de yakın dostluğu vardı²².

Ağustos 1919 Reşad Bey için, hayli hareketli günlerle geçti. 16 Ağustos 1919'da Alaşehir'de millî bir kongre toplandı²³. Reşad Bey kutsal görevin ne olduğunu iyi tanımladığı için, Alaşehir Kongresi'ni kalben destekledi.

Bu tarihlerde, Akhisar Mıntıka Kumandanı Binbaşı Konyalı Hüsnü; Akhisar Millî Alay Kumandanı İzmirli Yzb. Küçük Edhem idi. İsmail Efendi ile Reşad Bey'de Heyet-i Millîye'yi temsil etmekteydi. Celal BAYAR'ın yazdığına göre, "Bnb. Hüsnü, Yzb. Edhem ile Reşad Bey arasında, müthiş ve halli zor anlaşmazlık vardı. Reşad ile Hüsnü, birbirlerine silâh çekti. Reşad, Akhisar'ı terk ile İstanbul'a gitti"²⁴.

Bu önemli zamanda, Reşad Bey'in Akhisar'da veya cephede olmaması büyük noksanlıktı. Yine BAYAR'ın ifadesine göre, Reşad Bey, Akhisar'a davet edildi. "Balıkesir Kongresi'nde Menzil Müfettişliği'ne seçilen Reşad Bey'i İstanbul'dan Akhisar'a dönmesini sağlamak için İttihad ve Terakki Kâtib-i Mes'ullerinden Hamdi (Aksoy) Bey'i İstanbul'a gönderdim. Hamdi Bey, bu ricamı yerine getirerek Reşad Bey'i Akhisar'a getirdi. Küskün arkadaşlar barıştırıldı. Alınan tedbirlerle, işlerde normal bir hâl temin olundu. Aklımda kaldığına göre, Reşad Bey'den başka, hey'et de memleketin ileri gelenlerinden Reis Kâmil ve Müderris Mehmed Efendiler de vardı"²⁵.

Yunanlılar ile Kuva-yı Millîye, Akhisar civarında zaman zaman çatışyordu. Bu vuruşmanın önemli olanı I. ve II. Papazlı'dakidir. Yunan ve

22 Hacim Muhiddin ÇARIKLI, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhiddin ÇARIKLI'nın Kuva-yı Millîye Hatıraları (1919-1920)*, Ankara 1967, s. 53.

23 Alaşehir Kongresi için bkz. Hacim Muhiddin ÇARIKLI, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve H. Muhiddin ÇARIKLI'nın Kuva-yı Millîye Hatıraları*, Ankara 1967; Şefik TURAN, *Kurtuluş Savaşı'nda Kongreler, Cumhuriyet'in 50. Yılı Semineri Bildirileri*, Ankara 1975; Millî Mücadele'de Alaşehir Kongresi Bildirileri, 16-25 Ağustos 1919, İzmir 1988.

24 BAYAR, *Ben de Yazdım*, VII, s. 2292.

25 BAYAR, *Ben de Yazdım*, VII, s. 2462-2463.

Türk tarafının kayıpları hemen hemen aynı idi. Ancak, Yunanlılar üstün silâh gücüne sahiptiler. Akhisar için canını feda etmekten kaçınmayan Reşad Bey'de Papazlı Muharebesi'nde şarapnel parçası ile alınından yaralandı (27 Ağustos 1919)²⁶.

İleri Gazetesi'nin bildirdiğine göre, Reşad Bey, 1919 yılı sonlarında, İhtiyat Zabıtları üyeliğine getirildi. Bu cemiyette reis olarak Usturumcalı Selâmi Bey göze çarpıyordu²⁷.

İstanbul'da toplanacak olan Meclis-i Meb'usan-ı Osmani'nin Saruhan'daki hayli çekişmeli ve hareketli seçimlerinde yer almadı. Akhisar Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti içinde de faal rol oynadı. O'ndan başka, bu cemiyetin üyeleri: Emin Ali, Dramalı Şevket, Alim Efendi, Kemerlizâde Mehmet Hulûsi, Kayalızâde Mehmet Ağa, Müderriszâde Süleyman Efendi ve Müftizâde Hasan Efendiler idi²⁸.

Meclis-i Meb'usan-ı Osmani'nin ömrü uzun olmadı. 3 Mart 1920'de Akhisar'ın yambaşında, Bozdağlar'da Milne Hattı, Yunanlılar'ca geçildi. İtilâf Devletleri'nin sessizliği üzerine Ali Rıza Paşa Kabinesi istifa etti. İstanbul'da yine karamsarlık havası esmeye başladı. Bununla da kalmayan İngilizler, Meclisi tehdide başladı. Birçok seçilmiş milletvekili türlü bahanelerle tutuklanarak Malta'ya gönderildi²⁹.

Ankara'da, Mustafa Kemal Paşa'nın talimatı ile yeni bir Meclis teşekkülü için acele seçim yapılması, kurtulabilen milletvekillerinin de Ankara'ya gelmeleri istendi. İşte bu nedenle, Saruhan'da eksik milletvekilleri için seçim yapıldı. Ancak, Reşad Bey bu listeye girmedi. BMM'si, törenle 23 Nisan 1920'de açıldı. Reşad Bey, Akhisar Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına tebrik telgrafı göndererek, millî heyecana katılmış oldu³⁰.

26 BAYAR, Ben de Yazdım, VIII, s. 2484-2485; Hâcım Muhiddin ÇARIKLI, Bahkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hâcım Muhiddin ÇARIKLI'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları (1919-1920), Ankara 1967, s. 33; Sivari Yzb. Ahmed, Türk İstiklâl Harbi Başında Millî Mücadele, İzmir 1993, Yayınlayanlar: İ. AKA - V. GÜNAY - C. TELCİ, s. 53.

27 İleri, 22 Teşrin-i Evvel 1335, s. 4.

28 TBMM ZC. 1336.

29 Selahattin TANSEL, Mondrostan Mudanyaya Kadar, C. I, İstanbul 1991, s. 240.

30 TBMM ZC. 1336.

Tabii bu arada beklenmedik gelişmeler, Reşad Bey'in siyasî hayatını etkiledi. Saruhan Milletvekili İsmail Hakkı Bey'in BMM'ne katılmaması üzerine, 15 Mayıs 1920'de boşalan milletvekilliğine seçildi. Akhisar'dan ayrılarak, Ankara'ya gitti. 7 Haziran 1920'de BMM'nin çalışmalarına katıldı. Bir müddet sonra da Yunanlılar'ın Batı Anadolu'yu ele geçirmeleri üzerine, Akhisar, "memâlik-i meşgûle" arasında kalmıştı. Bu kayıp, Reşad Bey'i ve diğerlerini yürekten üzmüştür.

28 Mayıs 1921'de, Gördes, 30 Temmuz 1921'de Isparta, sonra Kayseri'de bulundu. Özel görevlerle gittiği bu yerlerde üzerine düşenleri lâıfı ile yapmıştır³¹.

1922 Zaferi üzerine İzmir'e geldi. Uzun müddetten beri ayrı kaldığı Akhisar'a döndü. Ancak, Yunanlılar'ın Alaşehir, Salihli, Kula, Turgutlu, Manisa gibi merkezleri yakıp yıktığını, Akhisar'ın da bundan kurtulamadığını görerek, derin bir üzüntü yaşadı³².

1923'de II. Dönem BMM seçimlerinde de Saruhan Milletvekili olarak Ankara'ya gidenler arasında idi. Vatan Gazetesi'nin haberine göre Saruhan'ı, Reşad Bey, Darü'l-Fünun Hukuk Fakültesi Müderrisleri'nden Mustafa Fevzi Bey (Akhisarlı Yusuf Ziya Efendi oğlu. d: 1876 - ö: 1933), Hakkı Tarık Bey (Us), Ziraatçılardan Kongre Reis Vekili Kâni Bey, Avukat Abidin Bey ve Celâl Beyler (Bayar) temsil ediyorlardı³³.

İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nin "Heyet-i Faalesi" üyeliğine seçilmişti³⁴. Manisa, Alaşehir, Salihli, Turgutlu ve Akhisar'ın yangın sonrası zararlarını telafi etmek için çalışmalar yaptı. Hükümetin acilen halkın yardımına koşmasını önerdi³⁵.

21 Kasım 1923'de TBMM'nin kararıyla kırmızı-yeşil şeritli İstiklâl

31 ÇOKER, *Türk Parlamento Tarihi*, C. III, s. 840.

32 *Vatan*, 5 Mayıs 1923, s. 1.

33 *Vatan*, 13 Mayıs 1923, s. 1.

34 Hayati DOĞANAY, *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, İstanbul 1995, s. 399.

35 Kamil SU, *Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları*, Ank. 1982, s. 57.

Madalyası almaya hak kazandı ve bu madalya 23 Mart 1925'de, BMM Genel Kurulu'nda yapılan bir törenle göğsüne takılacaktır³⁶.

TBMM'nin bütçe çalışmalarında bulundu. Muvazene-i Maliye Encümeni adına Reis olarak görevini başarı ile neticelendirdi³⁷.

Reşad Bey, Meclis'de faal idi. 150'lilikler konusunda da seçmenlerinin sesine uyarak, kendine siyasi bir çizgi çizmiş, yaptığı konuşmalarla da seçmenin hislerine tercüman olmuştur. 22-23 Nisan 1924 konuşması buna örnek verilebilir³⁸.

"Reşad Bey - Saruhan...

Efendiler...

Bugün bilmem kaçınıcı defa olmak üzere yine daire-i intihabiyemden mektup aldım. Arkadaşlarıma da gelmiştir. Eşme kazasının Kıran kayesinden Madanoğlu Mastafa. Bu adam İzmir'in işgâli gününden beri Yunanlılar'a rehberlik etmiştir. Uşak'ın sükûtuna sebep olmuştur. Onlara yardım etmiştir. El-yevm Kula Hapishânesi'nde mevkuttur. Bu adam mütegalibendir. Mateessüf, Divân-ı Harb'ce, şimdiye kadar mahkûm edilmiştir. Çünkü bir taraftan mütemadiyen para yedirmektedir. Bu adamı zannediyorum Kütahya Meb'usu tanıyacaklardır".

BMM'nin aynı günlü toplantısında, bu defa Abidin ve Edhem Beyler'in de katılması ile, Başkanlığa yeni bir belge sunulmuş ve şunlar belirtilmiştir:

"Riyâset-i Celileye...

Bütün Harekât-ı Millîye esnasında, Yunanlılar'la teşrik-i mesai ederek bir çok hanümanların sönmesine sebebiyet veren Eşme'nin ihrakı ile

36 ÇOKER, *Türk Parlamento Tarihi*, C. III, s. 840.

37 TBMM ZC. 1920, XXII, 292-294, 306-308.

38 TBMM GCZ. 1339 (1923) - 1934, Ank. 1985, IV, S. 456-457-461.

Uşak'ın ıskatına baiz olan ve ahvâli hakkında mukaddema bi'd-defa'at Müdafaa-i Millîye Vekili Kâzım Paşa Hazretlerine beyân-ı malûmat edilen, Eşme'nin Kıran Köy karyesinden Hacı Madanoğlu Mustafa ve mahdumu Nuri'nin afv-ı umûmiden istifâde ettirilerek el-yevm mevkuf bulunduğu Kula Hapishânesi'nden tahliyesini Kütahya ve Saruhan Havâlisi asayişini ehemmiyetle ihlâl edeceğinden merkumanın 150 kişilik listesine idhalini teklif ederiz".

9 Ekim 1925 tarihinde Gâzi Mustafa Kemal Paşa'nın Saruhan'a yaptığı gezi esnasında kendisini karşılayan Reşad Bey, şu konuşmayı yapmıştır.

"Sen olmaya idin, senin dehan olmasa idi, senin dehanın ışığı gözlerimizi nurlandırmasa idi, şimdi karşıki tepelerde mağrur ve emin dalgalanan Türk Bayrağı yerine mavi-beyazlı Yunan bayrağı görünecekti. Bu hudunun ötesi Türk mezarı olacaktı. Hududun içinde de hiç şüphe yok ki, muhtarız bir Türklük bulunacaktı. Sen, zillet ve felâket gibi kelimelerle, hatta hiç bir kelime ile tavsifi kabil olmayan böyle muazzam bir haileyi tarihin kaydetmesine mani oldun. Buna karşılık teşekkür için ne bir ferdin ve ne bir hey'etin ve hatta ne de bir neslimizin lisanı kâfi değildir. Türk Tarihi'nin hülâsasıdır ki, sana bizim ifâde edeceğimizi söyleyebilecektir.

Var ol Paşam³⁹.

ÖLÜMÜ (20 Şubat 1926)

Saruhan Milletvekili Mehmed Reşad Bey, Şubat 1926'da Fransa'ya gitti. Paris'te iken, eskiden beri apandisitinden şikâyetçi idi. Bu hastalık onu gurbette iken yakaladı ve hiç beklenilmeyen bir sırada ölümüne sebep olmuştur⁴⁰.

39 Cumhuriyet, 12 Teşrin-i Evvel 1341, s. 1.

40 Cumhuriyet, 23 Şubat 1926, s. 1.

TBMM'de Batı Anadolu'da, Saruhan'da ve Akhisar'da ölüm haberi üzüntü ile karşılandı. Cumhuriyet Gazetesi de O'nun ölümünü sütunlarında kısaca şu şekilde vermiştir:

"Saruhan Meb'usu Reşad Bey Paris'te vefat etmiştir. Cenâzesinin buraya nakli muhtemeldir. Bu husus da, Meclis Reisi Kâzım Paşa teşebbüsatta bulunmuştur. Vefat haberi üzerine BMM beş dakika tatil edilmiştir. Reşad Bey, öteden beri apandisitten ağrı çekmekte idi⁴¹.

Cenaze, 22 Şubat 1926 tarih ve 213 sayılı Meclis kararı ile yurda getirildi. Resmi Gazete'de yayınlanan bu karar şöyledir⁴²:

"Saruhan Meb'usu Reşad Bey'in cenazesinin Paris'ten Akhisar'a nakli için Meclis bütçesinden tahsisat itası Hey'et-i Umûmiye'nin 59. İçtima ve 1. celsesinde tekarrür etmiştir".

Reşad Bey, yurda getirildi. Hemen Akhisar'a nakledildi. Kalabalık bir törenle toprağa verilmiştir, Yıldız Câmii'nin batı kapısında "Reşad Bey'in Mezarlığı 1926" yazısı bulunan yerde güzel yapılı kabri bulunmaktadır. İstanbul'da özel olarak hazırlatılan bu mezar taşının kitabesinde ise şunlar yazılıdır⁴³:

Ya ER-Rahman ER-Rahim

Hüvelbâki

Saruhan Meb'usu Reşad Bey,

Vatanın parçalandığı kara günlerde halkın önüne düştü.

Akhisar Cephesi'nde harb etti.

41 Cumhuriyet, 23 Şubat 1926, s. 1.

42 T.C. Resmi Gazete, 22 Mart 1926, s. 1186; ÇOKER, Türk Parlamento Tarihi, C. III, s. 840.

43 Mezarının tespitindeki yardımlarından dolayı Sayın Mehmet Çetin Bey'e teşekkür ederim.

Büyük Millet Meclisi'nden milletin yorulmaz bir vekili oldu.

İstiklâl ve Cumhuriyet neslinin en halis bir siması olarak

halkın kalbinde yaşayacaktır.

AİLESİNE MAAŞ BAĞLANMASI

Reşad Bey'in toprağa verilmesinden sonra, eşi Atiye Hanım ile Akhisar Belediye Başkanı TBMM'ne teşekkür telgrafı gönderdi.

Reşad Bey, geride bir eş, bir oğul ve iki kız bırakmıştı. Oğlu Mustafa Reşid, kızları ise Afife (Aybar) ile Saima (Kalkan) idi. Onlara, BMM'deki dostları kucaklarını açtılar. 24 Şubat 1926 tarihli 753 numaralı kanun ile "Vatanî Hizmet Tertibinden" aylık bağlanmıştı⁴⁴. Reşad Bey'in yeri zor doldurulacaktır. Erken ölümü ile, ailesini ve Akhisarlıları yetim bırakmıştır. Ebedî uykusunu, hemşehrilerinin kalbinde ve çok sevdiği memleketi Akhisar'da geçirmektedir.

---

44 ÇOKER, *Türk Parlamento Tarihi*, C. III, s. 840.

EKLER

TBMM'nin 24 Şubat 1926 günlü, 60. İctima 1. Celse'deki görüşmeler aşağıdaki şekilde cereyan etmiştir⁴⁵:

Şimdi müzakere edilecek mevada geçiyoruz:

1- Saruhan Meb'usu Merhum Reşad Bey'in ailesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi hakkında ve Muvazenei Maliye Encümeni'nin teklifi kanunisi ve mazbatası.

REİS - Okunacaktı

Riyaseti Celileye

Heyeti Umûmiye'nin 59 ncu içtimanın birinci celsesinde karargir olduğu üzere Saruhan Meb'usu Merhum Reşad Bey'in ailesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi için bir lâyihai kanuniye tanzimi hakkında Riyaseti Celileden Encümenimize havale buyrulan tezkere kıraat ve icabı müzakere olundu. Merhum Reşad Bey mütarekeyi müteakip Yunan Ordusu'nun İzmir'i işgali üzerine İstanbul'daki mühim vazifesi ve çok sevdiği ailesini ve yavrularını terk ile Anadolu'ya geçerek memleketi olan Akhisar'da düşman kuvvetlerine karşı bir cephe teşkil ve büyük bir feragatı nefis ile harekâtı milliyenin inkişafına ve memleketin emre müdafaasına kahrınanane hizmet ve bilâhare Birinci ve İkinci Büyük Millet Meclisi'ne intihap olunarak muhtelif encümenlerde fevkalâde mesai ibraz eylemiş olmakla, tahsisatı şehriyei fevkalâdeleri kanunu mahsusı mucibince başkaca verilmek üzere zevcesiyle oğluna hidematı vataniye tertibinden ellişer ve iki kerimesine kırkar lira maaş itası tensip edilmiş ve bu yola

---

45 TBMM ZC. 1926, XXII, s. 264, 265, 335.

tanzim kılınan lâyihai kanuniye müstacelen ve tercihan müzakere buyrulmak Hey'et-i Umumiye'nin nazarı tasvibine arz olunmuştur.

23 Şubat 1926

Muvazenei Maliye Encümeni

Reis Namına	Kâtip
Çatalca	Konya
Şakir	Fuat
Aza	Isparta
Maraş	Mükerrem
Mithat	Aza
Giresun	İstanbul
Kâzım	Ali Rıza

Aza

Merhum Saruhan Meb'usu Reşad Bey'in Ailesine Hidematı Vataniye Tertibinden Maaş Tahsisi Hakkında Kanun Lâyhısı

Birinci Madde – Saruhan Meb'usu Reşad Bey'in ailesine başkaca eytan ve eramil verilmemek şartıyla zevcesi Atiye tertibinden şehri ellîşer ve kızları Afife ve Saim Hanımlar'a kırkar lira maaş tahsis olunmuştur.

İkinci Madde – İşbu maaş zevcesine kaydı hayat suretiyle, oğluna ikmalî tahsiline ve kızlarına izdivaçlarına kadar ita olunur.

Üçüncü Madde – İşbu kanun 1 Mart 1926 tarihinden muteberdir.

Dördüncü Madde – İşbu kanunun ahkâmını icraya Maliye Vekili memurdur.

REİS – Efendim, kanunun hey'eti umumiyesi hakkında mütalâa var mı? (Hayır sesleri.)

O halde maddelere geçiyoruz:

Merhum Saruhan Meb'usu Reşad Bey'in Ailesine Hidematı Vataniye Tertibinden Maaş Tahsisi Hakkında Kanun

Madde 1 – Saruhan Meb'usu Reşad Bey'in ailesine, başkaca ve eramil maaşı verilmemek şartıyla, zevcesi Atiye Hanım'la oğlu Mustafa Reşit Bey'e hidematı vataniye tertibinden şehri ellîşer ve kızları Afife ve Saim Hanımlar'a kırkar lira maaş tahsis olunmuştur.

REİS – Madde hakkında mütalâa var mı? (Hayır sesleri.)

Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler ellerini kaldırsın... kabul etmeyenler ellerini kaldırsın... kabul edilmiştir.

Madde 2 – İşbu maaş zevcesine kaydı hayat suretiyle, oğluna ikmalî tahsiline ve kızlarına izdivaçlarına kadar ita olunur.

REİS – Mütalâa var mı? (Hayır sesleri.) Maddeyi kabul edenler ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Madde 3 – İşbu kanun 1 Mart 1926 tarihinden muteberdir.

REİS – Maddeyi kabul edenler ellerini kaldırsın... Etmeyenler ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Madde 4 – İşbu kanunun ahkâmını icraya Maliye Vekili memurdur.

REİS – Maddeyi kabul edenler kaldırsın... Etmeyenler ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir. Kanunun hey'eti umumiyesini tayini esami ile

reyinize vazediyorum. Kabul edenler beyaz, etmeyenler kırmızı rey vereceklerdir.

Aynı gün, BMM'de, şu kısa konuşma yapılmıştır.

2- *Reşad Bey merhumun cenazesinin Akhisar'a nakli münasebetiyle zevcesiyle Akhisar Belediye Riyasetinden mevrut teşekkür telgrafı.*

REİS – Vardır, tensip buyurulursa Divandan kendilerine münasip cevaplar yazılacaktır.

İBRAHİM SÜREYYA BEY (Kocaeli) – Paşa Hazretleri; merhumun ailesine bir şey yazıldı mı?

REİS – Taziyeti havi bir şey yazdık efendim.

3- *Reşad Bey merhumun vefatı münasebetiyle Soma ve Kasaba'dan mevrut taziyet telgrafları.*

REİS – Vardır, onlara da Divanca münasip cevap yazılacaktır.

Reşad Bey, eğer yaşasa idi, kendisinden çok istifade edileceğini söyleyebiliriz. Akhisar'ın kahraman insanı, hayatını cephede vermeye hazırlanan gâzisedir. Ailesinden kendisine miras kalan dürüstlük, eline aldığı işi titizlikle yapması, herkesin de kendisi gibi hareket etmesini istemesi, herhalde unutulmayacaktır. Akhisar ve vatan onun her şeyi idi. Bu nedenle İstanbul'daki mühim görevini bırakmış, harekât-ı milliyeyi kurmak ve geliştirmek için öz yurduna dönmüştü.